

Министерство общего и профессионального образования
Российской Федерации

Якутский государственный университет
им. М. К. Аммосова

ЧОЛБОРААДИЭПЭ

Книга для чтения на языке лесных юкагиров
Начальный курс обучения

Якутск. 2000

ББК 83.3 Юк
Ж 86

Утверждено Советом университета

Ответственный редактор к.и.н. *Л. Н. Жукова*

Редактор юкагирского текста д.ф.н. *И. А. Николаева*

Иллюстрации *Р. Чернецовой*

Л. Н. Жукова

Ж 86 ЧОЛБОРААДИЭПЭ: Книга для чтения на языке лесных юкагиров. Якутск: Изд-во ЯГУ, 2000. 48 с.
ISBN 5-7513-0201-X

"Чолбораадиэпэ" ("Зайчики") - книга для чтения на юкагирском языке (таежный диалект) для студентов северного отделения филологического факультета и для учащихся средней школы, изучающих юкагирский язык.

В книгу вошли наиболее известные русские народные сказки, загадки, а также сказки, рассказы, стихи русских и российских писателей. Переводы на юкагирский язык осуществили юкагиры, жители с. Нелемное и пос. Зырянка Верхнеколымского улуса РС(Я).

Книгу для чтения "Чолбораадиэпэ" рекомендуется использовать в начальном курсе обучения после окончания работы над "Букварем".

Книга издается при финансовой поддержке Министерства по делам народов и федеративных отношений РС (Я)

Ж $\frac{4604000000 - 43}{2К9(25) - 99}$ Без объявл.

ББК 83.3 Юк

ISBN 5-7513-0201-X

© Якутский государственный
университет, 1999

ӨНМЭГЭ ЛЬИИК (Заповеди)

Йеульэтлэк - Люби (всех и все).

Тэт уйлоол лэбиэ анурэк - Береги родную землю.

Тэт дэбиэноодьэ ноудиик, йеульэтльэк - Береги, охраняй, люби родную природу.

Омосьэ кэлтэйбэн өнмэгэ льиик - Помни о будущем.

Лосилнин ньяасьэк - Поклоняйся огню.

Оожиигин эрчуон эл аалэк - Не оскверняй воду.

Эл кудэдэллэ, эл хонрэшлэк - Не убивай, не разрушай (без причины).

Эл кимдааньэлэк - Не обманывай.

Эл холлуйлэк - Не завидуй.

Эл олунулэк - Не воруй.

Эл ильдэлэк - Не ругайся.

Эл кимдьэлэк - Не дерись (старайся решать все вопросы мирным путем).

Кижуюдьэ эл өнмэллэк - Не будь легкомысленным.

Эрчоонгэт мэт мойк - Воздерживайся от плохого.

Пугэсьэ шубэндьэньэк - Будь с горячим сердцем.

Эрчэ өнмэгэ эл льиилэк - Плохое не запоминай.

Омосьэ ньиниэньэк, инльисэльэк - Будь с хорошей душой, хорошим будь.

Ииэн лэбиэ шоромонньэ ньэ көнмиик - Дружи с людьми.

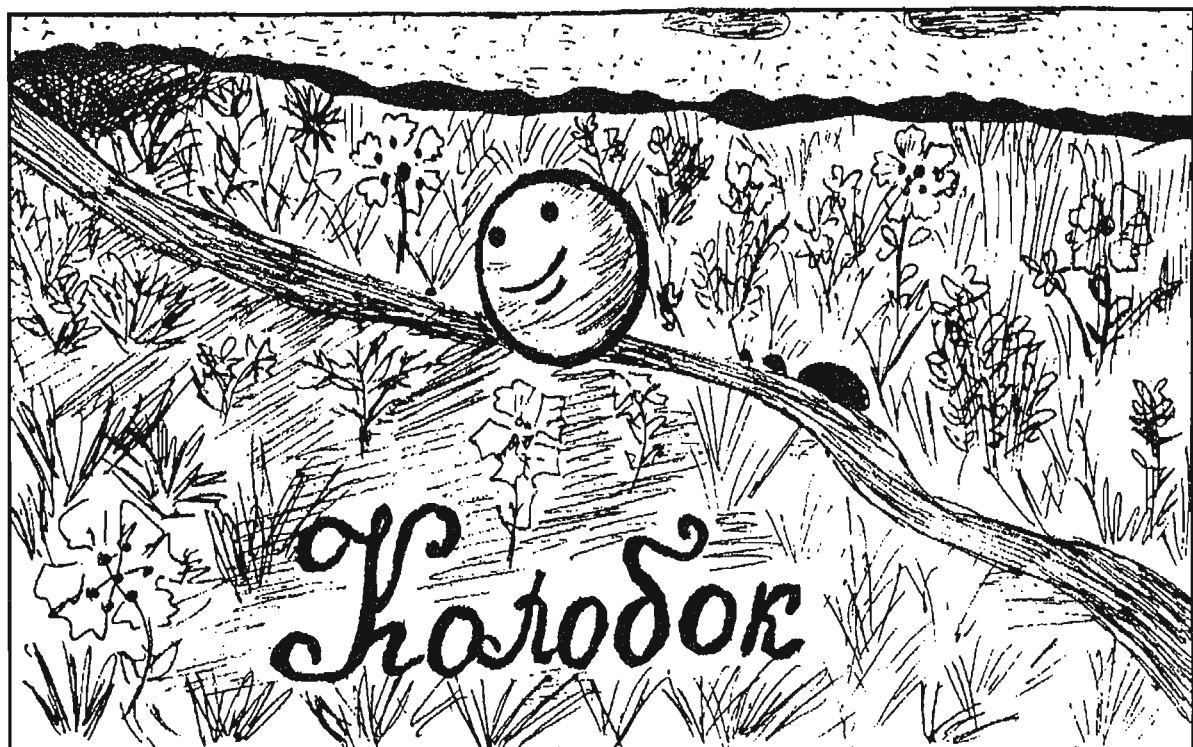
ЧУУЛЬДИИ ЛУЧИПЭ

(Русские сказки)

Курочкэ - рябэ

Пулут тэрикэдэньэ льэльэлни модольэлни. Титтэгэ льэльэл курочкэ - рябэ. Йайциэлэк лөудиэльэлмэлэ, татбэн оло чэройролэк. Пулут толчиим, толчиим - эл хондошльэл. Тэрикэ толчиим, толчиит - эл хондошльэл. Шөлбудиэ альдэгэн хонэйльэл, тудэ лахилэ ушайльэлум йайцэ лөудульэл таат хонжольэл. Пулундиэ ибэлиэй, тэрикиэдьиэ ибэлиэй, курочкэ - рябэ аай өрньэй: "Кудах-тах-тах! Кудах-тах-тах! Эл ибэльэлэк пулут, эл ибэльэлэк тэрикэ! Мэт йайцэ титин кэчиит, йиэнбэн уотэй, эл чэройруо - э, таат - бэн уотэй".

Пөмнэлбэн

Пулундиэ тэрикиэдиэньэ модольэлни. Иркидьэ пулундиэ тэрикиэ-
диэнин молльэл:

- Тэрикээ, иилэгулэ пөмнэлбэй аадэллэ йиэльэш!
- Нумун мэт тэтин аадэллэ йиэльэшут? Иилэгул өйлэ?
- Тэт амбаргэн омось йуөк, бэйдьиэн мэччидьэк, пөмнэлбэнгоон нуктэмэк!

Таат таг тэрикиэдиэ амбаргн хони, бэйдьэ ансиидэллэ, йукоодь-
оонгэлэ нуктэллэ, таг иилэгулэ пөмнэлбэндиек аамэлэ. Табунгэлэ
йиэльэштэллэ, охноданильгэ пөньиим.

Пөмнэлбэн ходоодэллэ, ходоодэллэ таат пэмэриэй. Киэйн пол бу-
диэн, таат шэшпэданиль лани пэмэрэй, таат льэт пудэ йахай. Пудэ
йахадэллэ, чугэгэн тандиэт пэмэриэй. Таат пэмэрэт хондэгэ ньяасьэ-
дин чолбораадиек пөгүл. Чолбораадиэ тудин мони:

- Пөмнэлбэн, мэт тэтул лэгүт!
- Чолборо, мэтул эл лэйлэк, мэт тэтин йахтэччэ! - пөмнэлбэн мондэллэ таат йахтаай:

Мэт амбаргэ мэччилоодьэ,
Мэт иилэгулэ уйоодьэ,
Мэт хаахаагэт шэйрэсьэ,
Мэт эпиэгэт шэйрэсьэ,
Тэткэт аай шэйрэйтэйэ!

Пөмнэлбэн чолбораадиэгэт чүгэгэн тандиэт пэмэрэй.

Пэмэрэдэгэ, ньяасьедин көдиэлэк кэлул.

- Пөмнэлбэн, мэт тэтул лэгут!

- Эл лэйлэк мэтул, - пөмнэлбэн мони. - Мэт тэтин йахтэччэ

Мэт амбаргэ мэччилоодьэ,

Мэт иилэгүлэ уйоодьэ,

Мэт хаахаагэт шэйрэсьэ,

Мэт эпиегэт шэйрэсьэ,

Мэт чолбораадиэгэт шэйрэсьэ,

Тэткэт аай шэйрэйтэйэ!

Көдиэлгэт шэйрэсь.

Пөмнэлбэн тандиэт мургэ молбон пөмиэрэй. Таат пэмэрэдэгэ, мэ-
эмээлэк ньяасьедин кэллэ мэдэйл.

- Пөмнэлбэн, мэт тэтул лэгут!

- Ходит мэтул тэт лэктэмэк!

Таат йахтай:

Мэт амбаргэ мэччилоодьэ,

Мэт иилэгүлэ уйоодьэ,

Мэт хаахаагэт шэйрэсьэ,

Мэт эпиегэт шэйрэсьэ,

Мэт чолбораадиэгэт шэйрэсьэ,

Мэт көдиэлгэт шэйрэсьэ,

Тэткэт аай шэйрэйтэйэ!

Аай шэйрэсь, идьии мээмээгэт.

Пөмнэлбэн пэмэрэй чүгэгэн, ньяасьедин шахалэлэк шубэжэл.

- Пөмнэлбэн, ходо тэт пөмнэсик, иилуусик, ханидэ мэ пэмэрэйэк?

Пөмнэлбэн табун мэдиидэллэ, аяаадэллэ таат йахтаай:

Мэт амбаргэ мэччилоодьэ,

Мэт иилэгүлэ уйоодьэ,

Мэт хаахаагэт шэйрэсьэ,

Мэт эпиегэт шэйрэсьэ,

Мэт чолбораадиэгэт шэйрэсьэ,

Мэт көдиэлгэт шэйрэсьэ,

Мэт мээмээгэт шэйрэсьэ,

Тэткэт, шахалэ, аай шэйрэйтэйэ!

Пөмнэлбэн таат шахалэгэт пэмэриэй, пэмэриэдэгэ, шахалэ мони:

- Ходимие омосье йахтэйэк! Мэт лигэйэ, ньэлэмэ эл мэдийэ. Мэт
йобул иисьэгэ мадаадэллэ йахтэк таа!

Пөмнэлбэн йобудэ иисьэгэ мадаадэллэ таат йахтаай:

Мэт амбаргэ мэччилоодьэ,

Мэт иилэгулэ уйоодьэ,
Мэт хаахаагэт шэйрэсьэ,
Мэт эпиэгэт шэйрэсьэ,
Мэт чолбораадиэгэт шэйрэсьэ,
Мэт көдиэлгэт шэйрэсьэ,
Мэт мээмээгэт шэйрэсьэ,
Тэткэт, шахалэ, аай шэйрэйтэйэ!

- Ньайдэльсьэ йахтэлэк! Мэт нингэльдьэ эт мэдиильэльдэ! Идьии
мэт оноргэ мадаадэллэ йахтэк таа!

Пөмнэлбэн тан ажууги мэдиидэллэ, таат онордэгэ мэнмэгэсь.
Шахалаадиэ тудэгэлэ тандиэт амладайм...

Чэнчэ нумиэдиэ

Чорхо будиэ чэнчэ нумэдиэк оѳоол. Нумэдиэ архаан шельбудиек шубэжэл. Нумэдиэ йуөдэллэ мони:

- Кинтэк тии модол?

Нилги эл эдэндь. Таннуги таа шөктэллэ, туд идьие мадаай. Таасилэ тан нумэдиэ архаан алдулаадиэк кэлул. Көндьэллэ мони:

- Кинтэк тии модол?

- Мэтэк, шельбудие. Тэт кин оойэк?

- Мэт алдулаадиэ.

- Таннуги шөкк, атахлоот модотэйльи!

Алдулаадиэ танидэ чирчэгэсь, атахлоот мадаани.

Таат чэнчэ нумэдиэ архаан чолѳораадиэк кэлул. Тан нумэдиэ йуөдэллэ, көндьэллэ мони:

- Кинтэк тии модол?

- Мэтэк, шельбудие. Мэтэк, алдулаадиэ. Тэт кин оойэк?

- Мэт чолѳораадиэ.

- Кэлул, мит ньэ модойиик!

Чолѳораадиэ шөги, йаалоот мадаани.

Таат шахалаадиэ шахалаадиэ шубэжэй. Йуөм - чэнчэ нумэдиэк оѳоол. Көндьийэй:

- Кинтэк тии модол?

- Мэтэк, шөльбудие. Мэтэк, алдулаадиэ. Мэтэк, чолѳораадиэ. Тэт кин оойэк?

- Мэт шахалаадиэ.

- Шөкк, митньэ модотэйэк.

Шахалаадиэ шөги, йэлэклоот мадаани.

Таат көдиэлдиэк кэлул. Шэшпэданильнин йоодэсь, мони:

- Кинтэк тии модол?

- Мэтэк, шөльбудие. Мэтэк, алдулаадиэ. Мэтэк, чолѳораадиэ. Мэтэк, шахалаадиэ. Тэт кин оойэк?

- Мэт көдиэлдиэ.

- Мит лани шөкк.

Шөги. Таат ньаѳанбоот мадаани.

Архааптэгэн мээмээ кэллэ мэдись. Таат йуөм, чэнчэ нумэдиэк оѳоол. Йахтэлэк мэдуул. Мэдиидэллэ, таат өрньийэй:

- Кинтэк тии модол?

- Мэтэк, шөльбудие. Мэтэк, алдулаадиэ. Мэтэк, чолѳораадиэ. Мэтэк, шахалаадиэ. Мэтэк, көдиэлдиэ. Тэт кин оойэк?

- Мэт хаахаа мээмээкэн.

- Кэлук, митньэ модойиик!

Мээмээ таат таг нумэдиэнин эрдьийэй. Ньэходо шэшпэданильгэ эл хонну. Тагнуги мони:

- Тит нумэ будие арпайдэллэ модотэйэ.

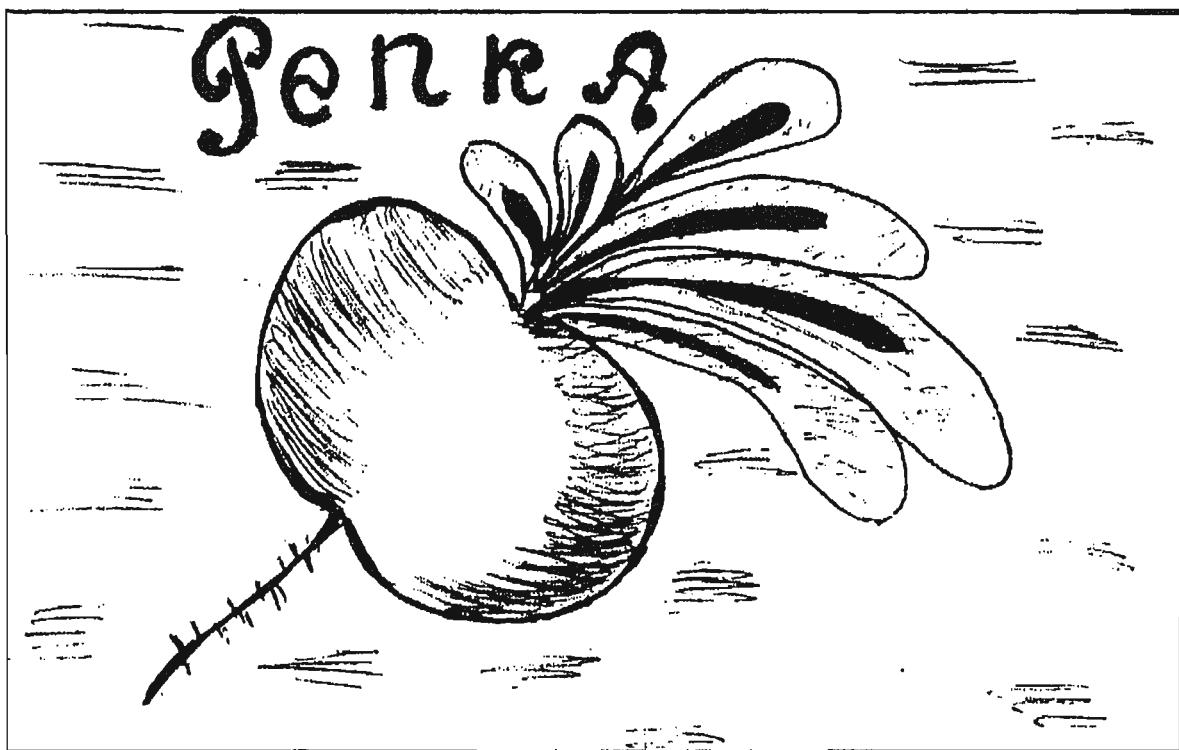
- Эллэ, тэт таат лоудут митул мэ кудэдэмэк!

- Эллэ, - мээмээ мони, - эл кудэдэтчэ.

- Тагнуги арпайк!

Таат мээмээ орпуйаай. Арпайдэгэ, нумэпэги тандиэт хонжоди. Хонжоодьэ аат хайбись чумут пугижэйни. Таат, иллэ нумэлэк мээмэ-эньэ уйаанилэ. Таг нумэгэт омосьэйоодэк аанилэ. Таа чумут мээмэ-эньэ мадаани.

Табудэ чэмизь.

Репка

Пулут репалак моттаальэлмэлэ. Таг репа чоммут, чомуодьэ репануот гудэльэл. Пулут тудэ таг репагэ лэбиэгэт абудаальэлум таат ньэходэ эл ачиильэл. Тудэ тэрикэ ниэльэлмэлэ. Атахлуот абудаальэлна, эл ачиильэлни лорхайльэлнаа. Тэрикиэдиэ тудэ марльуөги ниэмэлэ. Йалуот абудаальэлна, лорхайна, эл ачиильэлни. Таг пайпэдиэ тудэ тоукэ ниэмэлэ. Тойукэ кэлдэллэ пайпэдиэ йолаат мафилдэгэт тэдилэ шинжим абудит. Пулут йолаат тэрикиэдиэк тудэ йолоот пайпэдиэк, пайпэдиэк йолаат, тоукэлэк, абудут абудут лорхайна. Тойукэ кошкадиэк ниэмэлэ. Кошкадиэ кэлдэллэ, тойукэ лахильдэгэт тудэ шашхулэ мойт абудаальэлум эл асиильэлни титтэ репагэлэ. Таат таг кошкэдиэ шөлбулэк ниэмэлэ, шөлбул кэльэл. Таат абудаальэлна. Репалэ пулут мойм, тудэ йолаат тэрикэдиэк, тэрикэдиэ йолаат пайпэдиэк, пайпэдиэ йолаат тоукэлэк, тоукэ йолаат кошкадиэк, кошкадиэ йолаат шөлбулэк.

Таат абудаальэлна, абудут, абудут, тинѳатут титтэ репагэлэ асиильэлнаа.

Йанжэпул-йумусьумэпул

Пулут тэрикэньэ модольэлни. Атахун уеньэльэлни, паайпэдуе - Маша, куэйпэдуе - Ванюшка. Эсиэпэги эмэйпэги гооротнин кэбэйжит монни:

- Маша, тэт омосьэ уе оойэк, тэт эмдье омось йуек, эл кэбэйлэк. Мит титин гоороткэт омосьэ лэгулэк, ньиэрэк кэсиитэл.

Титтэл кэбэйнидэгэ, Маша тудэ эмдьегэлэ нумэ архаа ульэгэ будиэ модотэллэ уэрэптиэньэ йододин кэбэсь. Маша кэбэйдэгэ, нумэпэдэгэ архаа йанжэплэк мадаани. Ванюшкагэлэ титтэ пирии будиэ модотэллэ мэрэйни. Машенька киэсь, йуем - эмдьеги өйлэ. Тингидэ шубэжэй, танидэ хонтэй - ньэхон өйлэ. Эдиэсьум, эдиэсьум, Ванюшка эл эдэйну. Таат ибильэй. Нэмдик аатэмлэ? Ибильэллэ, ибильэллэ, ньэлэмэ эл аатэй. Таат кэбэсь, танидэ тингидэ йуедэй. Йуукэ, мургэ будиэн йанжэпул мэрэл мэдэйни, тандиэт амлайни. Маша лэйтэйм, титтэл Ванюшкагэлэ шэгэжэйнаа. Таат титтэгэлэ шэнжэйм.

Шубэжэт, шубэжэт, йуем - чорхогэ чибалэк пиэдэт оѳоол. Маша лосилгэт йоулусьум:

- Лосил, лосил, ханидэ йанжэпул мэрэйни?
- Шаал лосилгэ пэшшэйк, таннуги монтэйэ.

Маша лосил чинэдэллэ лосилнин пэшшэйм. Лосил таннуги кишшэм, ханидэ йанжэпул мэрэйни. Маша табун мэдиидэллэ, ханидэ лосил кишшэм, танидэ кэбэсь.

Хони, хони, йуөм - кэйлэндьэ яблокондьэ шаалэк оѳоол, чилгэпки лэбиэгэ хобуроони. Маша йоулусьум:

- Эл льюөйэк, ханидэ йанжэпул мэрэйни?

- Мэт яблокопул лоудэк, шаапэги шэльгэдэйдin лъэни.

Маша тан шаагэлэ таат йархужэшаам, яблокопки чумут лэбиэгэ лоудуни. Табун Машанин йанжэпул чугэлэги кишшэмэлэ.

Маша аай ангиидин кэбэсь. Йуөм - ибишиньэй унунэк йиэрэл, порхойоги кисельэк. Маша тудин:

- Унун, ханидэ йанжэпул мэрэйни, эл льюөйэк?

- Мэт будиэ чомоодьэ шөйльэк ходоол, мэт чугэгэлэ тоѳум. Тин шөйль миндэллэ пэшшэйк.

Маша шаал миндэллэ, тан шөйльгэлэ йиэдугудэ уйайм. Ибишини унун кишшэм ханидэ йанжэпул мэрэйни.

Маша аай кэбэсь, инльисьэ мургэлэ йахай. Таат эгий, эл лэйдий, ханидэ хондин, нэмэ аадин. Йуөм - көйкиль аал ежикэк модол.

- Ежик, ежик, ханидэ йанжэпул мэрэйни, эл льюөйэк?

- Ханидэ мэт пэмэрэт хонтойэ, танидэ хон!

Ежик помнэйбэнноон кудэдэллэ, таат пэмэрий шаал молѳон, поньхараа альгэн. Таат ежик йолаа хонут курица нойньэй нумэгэ йахай. Таа нумэдиэ молѳо Яга Бабалэк модол, пугэлбиэ индьиик йодомэлэ. Эмдьэ дэ нумэн шэшпеданильгэ модот, яблоколэ мэ йоодой. Маша чурудьаа тан нумэдиэгэ йахадэллэ, тудэ эмдьэ миндэллэ, Ванюшканьэ тудэ нумэнин шубэжией. Яга Баба поньходанильгэн эгэдэсь, Ванюшка ньэхон өйлэ.

Йанжэпкин өртэсь:

- Чугоон шэнжэйник!

Йанжэпул, өрньэдэ, Маша йолаа мэрэйни.

Маша тудэ уө мойт аай мэ шубэжэй, йолобудэ йуөдэсь - йанжэпул тудэл ханиинилэ. Тудэл ибишини унуннин кисельньэл порхойаанин шубэжэй. Йанжэпул титтэгэлэ шардин мэ лъэнаа.

- Унун, унун, митул аѳитэк!

Унун Машагэлэ эмдэньэйэ порхойо аал модотэм, йанжэпкэт аѳитэм. Йанжэпул мудэдэйни. Маша порхойод албэгэт укэйдэллэ, унун йугуудэллэ, тудэ эмдьэ мойт аай шубэжией.

Йанжэпул Маша йуөдэллэ, ньаасьэдэйни, таат аай хаанилаани. Маша яблоко шаалгэ йахадэллэ мони:

- Митул аҗитэк!

Яблоко шаал титтэгэлэ түдэ полжисьэлэ тобум. Йанжэпул йөмгэллэ, йөмгэллэ, ньэлэмэ эл нуктэллэ, Маша Ванюшка будиэн мүдэдэйни. Маша укэйдэллэ, яблоко шаал йугиидэллэ, аай шубэжиэй түдэ нүмэ ланин. Түдэ нүмэгэ йахадин льэдэгэ, йанжэпул аай титтэгэлэ нуктэллэ шэнжэйнаа. Өрньэдэ, пуддэгэ эйуунүдэ, Маша будиэн мэрэдэ, Ванюшкагэлэ нүгэндэгэт асиидин мэ льэнунаа...

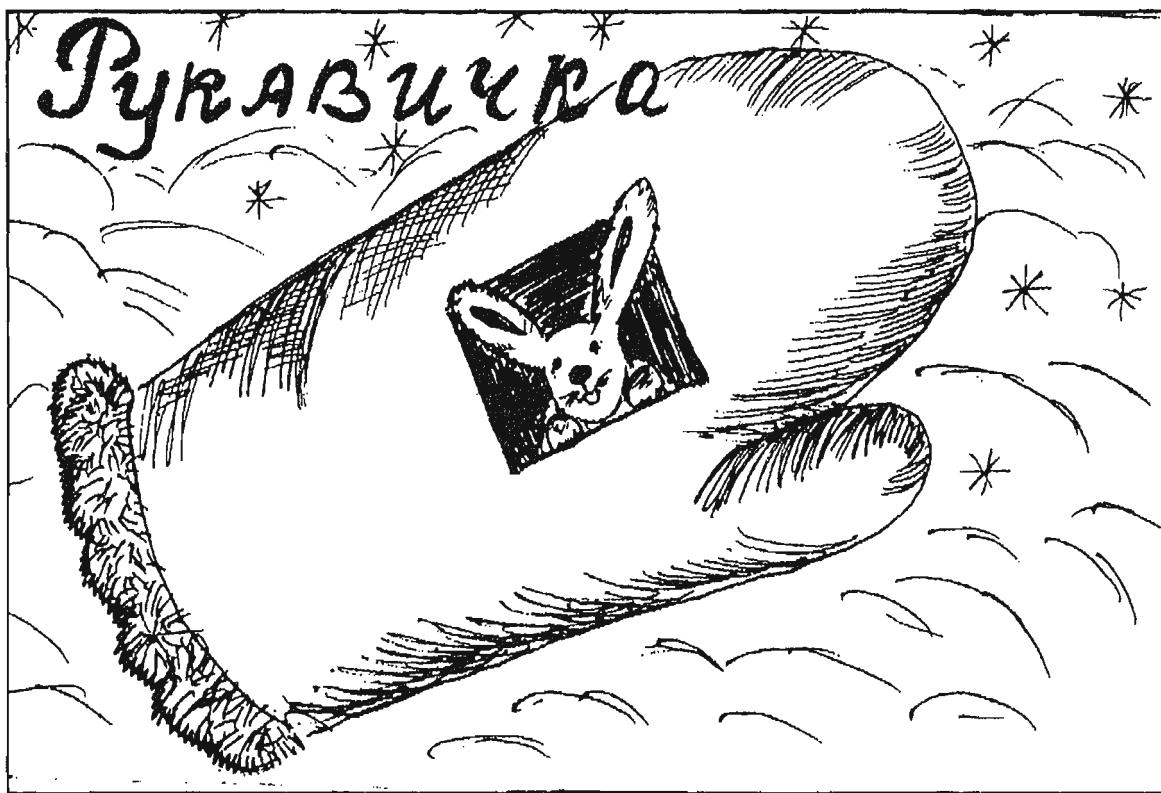
Маша чибаль йуөдэллэ, түдэгэлэ йахадэллэ, монн:

- Лосил, лосил, митул аҗитэк!

Лосил титтэгэлэ аҗитэм. Йанжэпул тан лосил будиэн мэрүйииллэ, титтэ пириин угольгэ чаҗитэллэ, тандиэт эл нуктэллэ Яга Баба ланин кэбэйни. Маша түдэ эмдэньэ лосилгэт укэйдэллэ, титтэ нүмэнин чүгоон шубэжиэни.

Түдэ нүмэгэ йахай, түдэ эмдэгэлэ айлэллэ, майлэдэйлэ анҗиидэллэ, модотом, Ванюшка альаа мадаай. Модони. Эсиэги эмэйги гоороткэт кэлдэллэ, титтин чончэ лэгулэк, чэнчэ ньиэрэк кэсиинилэ.

Табүдэ чуулдыин чэмиэсь.

Молодьяадиэ

Пулут йуобин холльэл, тудэ йолаа туокадиэк пуольэлул. Холль-эл пулут, холльэл, таат тудэ молодьяа лөудэльэлмэлэ. Шөлбудиэк кэллиэлул, таң молодьэгэ шөулэл таат молльэл: "Мэт тии модотойэ". Таң параагэ алдулэлэк чирчэндьийдэ йахальэлул. Йойлосьум: "Кинтэк, кинтэк молодьэгэ модол?" "Айадьянул шөлбудиэ уодьэ. Тэт кин уодьэк? Мэт чирчэндьибол алдулэ уодьэ. Мэтул шэйрэк". "Кэлук". Дьэ атахлуни титтэл. Чолбораадиэк нөгут, таа йахал молодьяадиэгэ, тат йойлөгим: "Кинтэк молодьяадиэгэ модол? Айадьянул шөлбудиэк, чирчэгэньул алдулэк. Тэт кин уодьэк?" "Мэт пэсньул чолбараадиэ уодьэ. Мэтул аай шейрэник". "Кэлук". Титтэл чүө йалумуни. Шахалаадиэк нөгут йахал: "Кинтэк, кинтэк модол молодьяадиэгэ? Айадьянул шөлбудиэ, чирчэгэнул алдулэ, пэсбол чолборо, Тэт кин уодьэк?" "Мэт шахалаадьяэ паабаадьяэ уодьэ. Мэтул шейрэник". "Кэлук, шөкк".

Дьэ титтэл чүө йэлуклуот модони. Йуөнидэгэ - кедиэлэк пөгүл - тай титтэланин молодьяаадиэланин, таат йойлочум: "Кинтэк тин молодьяадиэгэ модол?" "Айадьянул шөлбудиэк, чирчэгэньул алдулэк, пэсьбол чолборох, таат шахалаадиэ - паабаадиэ. Тэт кин уодьэк?" "Мэт кедиэдиэ - шейбэй ньугэрэ. Мэтул шэйрэник!" "Дьэ, шөкк йах!" Шөги тудэл аай - ньафанбумини титтэл. Ходонгэт эрэ - кабанэк кэлул:

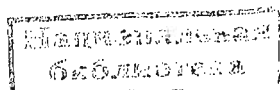
Шөги түдэл аай - ньаѳанбумини титтэл. Ходонгэт эрэ - кабанэк кэлүл: "Хро - хро - хро, кинтэк тинг молодьяадиэгэ модол эдьүт?" "Шөлбудиэк - айадыанулбэн, чирчэгэньул алдулэк, пэсьбол чолѳорок, паабаа - шахалаадыэ, кедиэдиэ - шөйбэл - ньугэрэ. Тэт кин уодьэк?" "Мэт кабан - клыкан уодьэ. Мэтул шэйрэник". Чомуодьэ эрчуодэк, чумут молодьяадиэнин шөктин эрдыни. Тэт эл хонайтэйэк тии!" Хододэ шөктийэ, шэйрэник". "Ходатуок, шөк". Шөги түдэл. Чумут титтэл малѳалумини, таат чоурой, ньэханидэ эл йадайтэйэк! Йуобиит ньанмэ шэлгийэ, мээмээк кэлүл, лэлжэгэ: "Кинтэк тинг молодьэгэ модол?" "Айадыануул шөлбулдиэк, чирчэгэньул алдулэк, пэсьбол чолѳорок, шахалаадиэ - паабаадиэ, кедиэдиэ, кедиэдиэ шөйбэл ньугэрэ, таат айии кабан - клыкан уот модоиили. Тэт кин уодьэк?" "Һу, һу, һу, нингэлэлдьэм. Мэт мээмээ - хаахаа уодьэ. Мэтул аай шэйрэник!" "Ходо тэтул шейрэтуок? Тии таат чойруой". "Хододо эрэ!" "Шөкк хододэ йаѳиллангин!" Шөги, чумут пуркиимуни, таат чоурумуй, молодьяадиэ индыодэгэн шашандьай. Э, тан пораагэ пулундиэ мэт йөсильэл, молодьэги ньэхөн өйлэ. Тамунгэ йолоѳудэ кэбэсь түдэ молодьэ аґчиидин. Тоукэдиэдиэ кэйугудэ пөгийэ. Пөгүт, пөгүт, йүдэгэ - молодьэ ходуой таат уужуй. Тоукэдиэдиэ "гав, гав, гав"! Ойдыэй. Тамунгэ молодьэгэ ходоньэлбэнпэ чумут иркэйт, таґидэ шэйрэйни йуобиилангин. Пулут кэлдэллэ, түдэ молодьэгэлэ нуктэллэ мидьум.

Йаан мээмээ

Иркин пайпэ уедьэ нумэгэт нумэгэт йуобин ланин кэбэйльэл. Йуобии түдэл шөгилъэл, нумэ ланин чүгэлэк ангилаальэлмэлэ, таатльэт йуобин нумэлэк нуульэлмэлэ. Шэспэданил йуоннаальэ, түдэл шэспэданилэк йуемэлэ, йуөдэгэ - нумэ молбо нилги өйлъэ, таат шөульэл. Тин нумэгэ йаан мээмээк модольэлнил. Иркин мээмээ эсиэ уольэл, ньууги Михаил Иванович уольэл. Түдэл чомуольэл, ланмунаальэл. Йэнбэн олболъэ уольэл. Түдэл молимэ йукуольэл, ньууги Настасья Петровна монут уольэл. Йалмэшки йукуольэ мээдиэ уольэл, түдэ ньууги Мишутка уольэл. Мээмээпэ нумэгэ өйлъэльэлни, титтэл йуобии ланин кэбэйльэлни эйрэдин. Нумэгэ атахун көмнанлъэл, иркиэт лэндибэлэк, йэнбэшки йонжунубэк. Пайпэ уедьэ лэндибэгэ шөги, таа йуөдэгэ столгэ йаан шоубогэ лэгулэк обуол. Чомуол шоубогэ Михаил Иванович лэгулги обуол. Атахлэшки йукуочи Настасья Петровнальэ, йалмэшки ходибэй кужуу титимиз шоубаадиек Мишуткэльэ уольэл. Шоубо киэйиэ лошкэплэк ходуонил, чомуодьэк, ердьуодьуодэк, йукуодьуодэк. Пайпэ уедьэ чомуол лошкэк минмэлэ таат, лэндиэси чомуол шоубэгэт. Таат йукуол лошкэ миндэллэ лэндиэси ердьуол шоубэгэт. Таат йукуол лошкэ миндэллэ лэндиэси Мишуткэ шоубэгэт, Мишуткэ лэгулги чонуульэл таат омуольэл йиэн шоубопулгэт. Пайпэ

уодьэ мадаадин эрдьийэ таат йуедэгэ стол архаа йаан шаан модибэк обуол: иркиэт чомуой - Михайлэ Ивановичльэ, йиэнбэн йукуочи Настасья Петровнальэ, таат йалмэшки йукуой, кужуу шөрилэ титимийэ йуоноботньэчи, табун Мишуткэ шаан модибэги. Тудэл чомуол модибэгэ мадаай - таа эл омуо, ай эйлоой, пудэнмиэй, таат йукуол шаан модибэгэ мадаай - таа эл омуо, ай эйлоой, пудэнмиэй, таат йукуол шаан модибэгэ мадаай, таат тудин омуольэл. Пайпэ уодьэ йукуол шоувогэт лэндиэй, повожигэ пениидэллэ. Чуму лэгуйдэйлэ лэгум, таат шаал модибэгэ модот йиэжуй. Шаал модибэ хондьожи, таат тудэл шаал модибэгэлэ эгэтэм, таат йиэн йонжонубэнин хони. Таа йаан йонжонубэлэк льэл: иркиэт чомуольэл Михайлэ Ивановичлэ, кинмигилэ Настасья Петровнальэ, таат йаалмэшки йукуодьуондэ Мишуткэдиэльэ. Пайпэ уодьэ чомуол йонжонубэгэ абудаальэл, таа эйлуольэл, пудэнмиэльэл. Таат өрдьуол тамунгэ аай пудэнмиэльэл. Йуол йонжонубэгэ абудаальэл - таа таат омуольэл, таат ходуот малайльэл. Мээмээпэ йуэбиит нумэнин эльэлни лэндуольиэдэллэ, лэндэлиэ эрдиэльэлни. Чомуол мээмээ тудэ шоуво миндэллэ йуэсиидэллэ таат лэлжиэй инлиисьэ өрулэ: "Кинтэк мэт шоувогэт лэндиэльэлул?" Настасья Петровна тудэ шоувогэ йуэсиидэллэ лэлжиэй чуруун: "Кинтэк мэт шоувогэт лэндиэльэлул? Кинтэк?" Мишуткэ тудэ олводосьяа шоуво йуедэллэ ходьибэй тунмулэ нижаальэл: "Кинтэк лэндиэльэлул мэт шоувогэт, таат чуму лэйльэлум?" Михайло Иванович тудэ модибэ йуэсиидэллэ лэлжиэй инлиисьэ: "Кин мэт модибэгэ модаальэлул таат миэстэдэгэт ушаажайльэлум?" Таат Настасья Петровна тудэ модибэ йуэсиидэллэ чурун мони: "Кин туэн мэт модибэгэлэ ушаальэл, миэстэдэгэт ушаажайльэлум?" Мишуткэ аай мони: "Кин мэт модибэгэлэ хонжошльэлум мондьиит?" Мээмээпэ титтэ йонжонубэнин шөнни. "Кинтэк мэт йонжонубэгэ абудайльэлул, мэт ньиэргэлэ мотобиильэлул?" - лэлжэй Михайло Иванович инлиисьэ тунмулэ. "Кинтэк тин мэт йонжонубэгэ абудайльэлул, мэт ньиэргэлэ норхольэшльэлум чуму?" Таат Мишуткиэдиэ тудэ модибэгэлэ эгэтэллэ тудэ йонжонубэнин арпась, таат нижаай: "Кин мэт йонжонубэгэ абудайльэлул?" Таат тудэл пайпэ уодьэк йуэсиимэлэ, таат ходьибэй тунмэлэ нижаай, тудэгэлэ мэ "кудьичэгэ" миннитэй, таат нижаай. "Тиндии льэл! Мойник, мойник! Тиндии льэл! Тиндии льэл! Ой, ай, ай, ай! Мойник!" Пайпэ уодьэ чирчэгэйдэллэ тандиэт шэйресь.

Маша таачилэ мээмэ

Пулундиэ түдэ тэрикэньэ льэльэлни. Титтэгэ внучкэ льэл Машенькэ монут. Иркидьэ түдэ көнэпэньэ лэбэйдьии, шаанпаай шахалэштин кэбэйни. Тамун кизэйэ Машенькэнин мөнни: "Митньэ хонтойэк?" Түдэ хаахаагэт таат эпиигэт ниэнудьэй: "Мэтул йанник мэт көнэпэньэ". Эпииги хаахаадэньэ мөнни: "Хон, тэт көнэпэгэ эт эл лондаалэк, шөбэтэйэк". Йахани пайпэптэ йуобии, шахалйадьалани лэбэйдиилэ шаанпаайлэ. Машенькаадиэ шаал йэклиэ шаан йэклиэн, ньанмэн кус йэклиэн хонут, хонут, йуукэ түдэ көнэпэгэт кэбэсь. Түдэ көнэпэ эдиэсьнумлэ, өрньэнуй, көнэпэпки эл мэдиини, эл антачки, эл эдэйнуй. Эйрэт, эйрэт, йуобиин Машенькэ бойсэ шобизэй. Бойсэ мургэчагэ йахай эмичэ йуобиигэ. Йуөдэгэ нумэлэк обуол. Машенькэ шэчпэд анилгэ йахадэллэ кендиэй, нилги эл монобот. Шэчпэд анильгэлэ чулбайм, тамун йөйбөсь шэчпэд аниль. Шөги Машенькэ нумэгэ, мадаай окно архаа модибэгэ. Мадаадэллэ чунжэлэк эйрэшмэлэ: "Кинтэк тии мөдөл? Хөдит тии нилги эл йэн?..." Тан нумэгэ чомуодэ мээмээтэгэк модельэлул. Тан пораагэ түдэл өйльэльэл, йуобии эйриэльэл. Йуолумэ кэллиэл мээмээ, Машенькэ йучиидэллэ, айаарэм. "Дьэ, идьии, ньэханидэ эл йантэйэ тэтул. Тии мэткэ модотойэк. Мит оһох пиэдэтноутмэ, хашалэк йиэлэшнутмэ, мэтул хашалэ лэгитэтмэ". Ниниэги нигийумуй

Маша, таа ходо льэт ньэлэмэдиэлэ эл аат, мээмээ нумэгэ, тудэл модаай тии эдьут. Мээмээ подьорхо чичкин йуөбиилэнин кэбэйнульэл, Машенькэнин моннуьэл: "Йуөк ньэханидэ эл хөллэк, эл укэйлэк. Дьэ кэбэйлугунэ, чин нугуут, дьэ тайниги лэгут!" Машенькэ чунжэлэ эйрэшум, ходо мээмээгэт шэйрэйтэм. Чумут йуөбиин миэстэк, ханидэ хонуол миэстэгэлэ эл лэйдии, нилги өйлэ йойлочтин... Чунжэ эйрэшут өнмэдиэгэ йахай. Иркидэ мээмээ йуөбии эйрэллэ киэсь, Машенькэ тудин мони: "Мээмээ, мээмээ, мэтул йан иркин подьорхобин мэт эпиэ, - хаахаа тамилэнин, ниэрэк, лэгулэк, хонтэллэ кэлтэйэ". "Эллэ, - мони мээмээ, - тэт йуөбии шобиэтэйэк. Тэт йадур кэйк, мэт саам хонтот!" Машенькадиэнин табудэк наадануол! Пирожкик тудэл аамэлэ, чомуодьэ коробкэлэк минмэлэ, таат мээмээнин мони: "Дьэйуөк, мэт тин пирожкик пөниитэмэ, э, тэт, мэт хаахаа, эпиэ тампин хонток. Дьэ, өнмэгэ лиик: короб чугэ эл йободайлэк, пирожки эл мэйнулэк. Мэт шаал - будин арпайдэллэ, тэтул таат йуөт, нойдиит!" "Омочь, - мони мээмээ; кэйк тэт короб!" Машенькэ мони: "Пудулунидэ укэйк, йуөк эл тибо!" Мээмээ мэдин укэсь, Машенькэ короб молбин шөги, тудэ йуон будиэ пирожкиньэй шойбок эгэтэмлэ, мээмээ шөктиллэ йуөм - короб гудолуот обуөй. Пайайм таачилэ кэбэйлиэй омнии маданубэлангин. Мээмээ хонут, хони бучун шаал, ньанмэ молбодэгэн, паньхараа, шолэжаа, шөлиэншаал молбодэгэн, инирпэгэн, чобоопулгэн. Хонут, хонут, ижилбэллэ мони: "Көйкилгэ мадаатэйэ, пирожокэк лэктэмэ!" Машенькэ короб молбот:

Йуө, иуө!

Эл мадаалэк көйкильгэ,

Эл лэйлэк пирожок!

Хонток эпиэнин,

Хонток хаахаангин!

"Йоктэ! Ходимэ андьандэ Машенькаадиэк чуму йуөм". Короб пайайдэллэ, аай кэбэсь. Хони - хони, хони - хони, эгизч, мадаай таат мони:

Көйкильгэ мадаатэйэ,

Пирожокэк лэктэмэ!

Машенькаадиэ коробкэт аай:

Йуө, иуө!

Эл мадаалэк көйкильгэ,

Эл лэйлэк пирожок!

Хонток эпиэнин,

Хонток хаахаангин!

Иркуорэм мээмээ: "Ходимэ пайличэ, Машенькаадиэк! Пудэн модой, йуукэ йуем!" Эгийэ таа кэбэсь чугудьэ. Киэсь омниин модибэгэ, нугум нумэлэ, ходонгэ Машенькаадиэ эмиэги - хахадэньэ модони, шэсьпэд - анильпэдэйлэ таат көйдэйм: "Тук, тук, тук! Йойбөдайник, йофоткик! Мэт Машенькаадиэгэт лэгулэк, йадурэк кэчиимэ". Тоукэпул мээмээн илэйэ мэтгэллэ эйууни мээмээ будиэ. Нумэпэгэт чумут тоукэпул ойдьэдэ тудэлагин пекки. Инлизэй мээмээ, коробкэлэ эгэтэм шэсьпэд анильгэ, таасилэ шэйрэсь йуобииланидэ эл йуөндьигуон. Укэйни Машенькаадиэ эпиэги, хаахааги шэсьпэд анильнин. Йуөнаа - коробок обуол. "Нэмдик эдин коробкэ льэл?" - мони эпиэ. Э, хаахаа төбулги пайаймэлэ, таа йуөдэгэ тудэ андьэлэ эл лэйтэйну, коробкэ Машенькэ модол - энчи таат омочи. Айарэнаа хаахааги эпиэдэньэ, Машенькаади-эгэлэ эмлэчнаа, йугунунаа, өнмэни монут мондо. Чэмиэсь.

Атабун кэгдэбойэ мээмээпэдэ

Тобуодьэ шааньэй мэстэгэ иркин мээмээ нумэк льэл. Тан нумэгэ атабун мээмээ уек эмэйпэдэньэ иэлэлнил. Атабун мээмээйуе титтэ эмэйгэт кэбэйдин удэлэни. Эмэйпэги мони: "Эл ньэ пэшэйнилэк атахлуот эйрэник". Таат кэбэйльэлни хонут лэндуольэльэлни, хонут ширнэй абутэк нульэлнилэ, таат шишкэлэ хартадин аай лэгидэлэ, шахалаадиэк кэллиэлул". Мээмээ уөрпэ тудин молльэлни: "Митин хартэк мэтлэ йукуой". Шахалаадиэ томун хартэк лэгэйнульэnum, тамунгэ йуелтанг чомунулэн, тамунгэ аай мээмээ уөрпэ тудэлэ чомуой мэтлэ йукуой". Шахалэ таниндин аай лэгэйнульэлум. Таат лэгэйнут бойсьэ. Йукожэльэлум, тан мээмээ уөрпэ таат ньэлэмэлэ эллэхчуон понуони, шахалаадиэ нумул лэгут чэмэрэйм. Чэмиэсь.

Шахалаадиэ абудьяадиэ таачилэ шөйбой көдиэл

Пулут тэрикэньэ модони. Пулут мони тэрикэдиэнин: "Тэт тэрии, пирог йиэлэш, а мэт анилэк икчиитэмлэ". Анил иидэллэ нумэ ланин мэ хонтом иркин миидьии, ходок. Хонут йуөдэгэ: шахалаадиэк йадай-дэллэ ходуол чүгэгэ. Пулут миидьиигэт эгиидэллэ, шахалаадиэ ланин хони, түдэл ходуой эл учичуон амдайбэн. "Дьэ подарэкэк аатэмэ мэт тэрикэнин", - мони пулут, шахалаадиэгэлэ мидьум, миидьиигэ пөниим, түдэл киэйиэн кэбэсь түдэ йахадаасьэ эгэт. Шахалаадиэ тамунгэлэ лэйтэйдэллэ анилэ чурудьаа пэйжиилэм, тии таа иркиэну агилэ, таат пэйжиит чуму пэшшэйм түдэ саам шэйрэсь. "Дьэ тэрикэ, пулут мони, ходимие воротникэк тэтин мэт кэсиимэ тэт мабилнин". "Холльэ?" "Миидьиигэ таа анилньэ льэй". Тэрикиэдиэ миидьии ланин хони, ньэ воротник можуу, ньэ анил дэ өйлэ, тэрикиэдиэ түдэ пулуткэлэ ильдэ-чэльэлум. "Таатньэлбэн титимиэлбэн! Тэт айии кимдааньэдин чунжэй-эк!" Пулут дьэ, өнмэгэ эйтэм, амдэй шахалэ эл уольэл, ниниэги эрилбуйдэллэ, эрилбуйдэллэ нэмдик аатэмлэ. Шахалаадиэ пэйжиимэлэ анилгэлэ чуму иркин миэстэгэ шахалэштэллэ лэгут модой. Таат лэндэт мододэгэ тудин көдиэлэк йахальэлул. "Доробо, кумушка!" "Доробо, куманек!" "Иэйэ мэтин тэт анилгэт". "Иидэллэ тэт саам лэндэк". "Мэт эл лэйдийэ". "Дьэ, мэт иидэллэ лэндэйэ, тэт куманек, унуннин про-лубэнин тэт лабил шиншай, анил түдэ саам тоттуутэй, дьэ йуөк, иись

модо, анил элидэтчэк". Көдиэл унуннин өнжэсь, тудэ лабилгэлэ про-
лупкин шиншайдэллэ модой. Чиэдьэмэ уодьюодэк. Дьэ тудэл иись мо-
дой, эмил читнин, таа тудэл лабилги тоттуульэл, эгуйэлэл. Өйльэ, эл
кэлунульэл. "Хамун анилэк тоттуульэлум, эл абудуйэ", - тудэл таат
чунжэй. Йуөдэгэ, пайпэплэ уожиингин өнжэйллэ эмдэйнил, өрньэдэ
тудэл йусиидэллэ: "Көдиэл, көдиэл! Толчииник тудэл! Толчииник ту-
дэл!" Шубэжэт кэлдэллэ толчиилаальэлнаа көдиэлэ, кин коромыслолэ,
кин ведролэ, бучунбэдэ. Көдиэл чирчэндьиилэ чичэгэт тудэ ланилгэлэ
шашабадайдэллэ тандиэт шэйрэйльэл, пөгийэльэл эл йуөндиидэ йолобу-
дэ. "Дьэ омось, чунжэй, мэт тэтул омоччаа айии аатэмэ, кумушка!" А
шахалаадиэ пайуулбэндэ анил йубэгэл ланин лэндэллэ айии шаар
олот миннэ монут эл холии шөйльэл иркин нумэнгин, хадунгэ пайпэ-
пул блинэк йиэльэшут шөульэлнилэ. Таа кадка молбо лөудуульэл
тесто молбо, таат шэйрэйт пөктэгэ ньачин көдиэлэ: "Таат кичнумик
тэт?" "Мэткэлэ чуму толчинаа!" "Ой, куманек, молльэл шахалаадиэ
пайуулбэндэ, тэткэ лэпулэк укэйльэлул, э, мэткэ йуон ходок, мэткэ
чомохото йуось тэт тахар, мэт насиилэ матадайэ". "Убуй дьэ бэдэк,
мони көдиэл, ходо хонтойэк, кумушка, мадаак мэт будиэ, мэт тэтул
йохтот." Шахалаадиэ көдиэл йоубодэ будиэ мадаай, тудэл тудэгэлэ
көудэй. Таат шахалаадиэ пайуолбэндэ модот чурудьаа аньняануй:

Толчиилуодьюон эл толчиилуодьюок пойэмэлэ,

Толчиилуодьюон эл толчиилуодьюок пойэмэлэ.

"Нэмдик, тэт кумушка, монмэ?" "Мэт, куманек, мэ модьэ: толчи-
луодьюон эл толчилуодьюок пойэмэлэ." "Убуй, кумушка, убуй!"

Шахалэ таачилэ рак

Шахалаадизэ ракнъэ обуот иркинльэн аньняаат ньэмомлбодэгэн. Шахалаадизэ мони ракнин: "Дъэ ньэкиэйиитчиили атахлуот". Рак: "Дъэ, шахалэ, ньэкиэйиитчиили таа!" Таат ньэкиэлиэльэлни. Шахалэ пегилэ эльэл, мэдин пөгэдэгэ рак лабидэгэ тоттуульэл, шахалэ миэстэдэгэ йахальэл рак эл лөудуульэл. Шахалэ йадайльэл йуөдин, лабилэ норходайльэлум, рак лөудэллэ иолльэл: "Мэт тудаа айии мэт тии льэйэ". Чэмиэсь.

Луса и журавль

Шахалэ таачилэ курчиэн

Шахалэ курчэньэ ньэкенмиилиэльэлни хадунгэ эрэ, кин эрэ уйлуол параагэ кумпэнуот гудэльэлни. Дьэ, шахалэ иркидэ курчэньэлэ тудэ ланин ньиэльэлум, чоччик куманек монут. "Кэлук, куманек, мэт ланидэ! Мэт тэтул омосьэ лэгулэ лэгитэт. "Курчэн танидэ кэбэлиэльэл гудэлэллэ, шахалэ тан кашалэк манний монут йиэлэшлиэмлэ, тарелкэгэ абуттэллэ, чуму чабитэльэлум. Таат курчэннин молльэл: "Лэндэк, мэт голубчик куманек! Мэт саам йиэлэшимэбэдэк". Курчэн йобулэ кичиим, кичиим. Толчидьяай, толчидьяай, ньэлэмэ эл кэлуну. Анагэ эл йафуйи. Шахалаадие тин тарелкагэлэ йотточтэ мэ ньэлиим, таат тудэ саам лэгут улдэм. "Мит хаша лэги, мони шахалаадие, мэтул эл судиилэк, анурэмэ, куи! Ньэлэмэ өйлэ тэтул лэгитэтин лэгул". "Пасиибэ, кума эдүөнгэн дэ! Мэтльэнин гоччиигэк". Угуйэштэгэ шахалаадие курчэннин гоччидин кэллул, курчэн орешкэлэк айлэлмэлэ, таат кувшингэ абутттаальэлум йукуолдэ анильньэйбэнгэ, таат столгэ эгэтэллэ. Молльэл шахалаадиэнин: "Лэндэк, кумушкэ!" О, убуй ньэлэмэ өйлэйэнбэн лэгитэтмэбэн. Шахалаадие кувшингэ то тинландэт то танландэт ньэлэйтэм, то йонлэ мэдэйтэм, ньэлэмэлэ эл мэйну. Йулги эл хонну кувшингэ. Э, курчэн лэндэй кувшингэт, чуму лэгулэ лэктэллэ мони: "Мэтул эл судиилэк, кума! Ньэлэмэ өйлэ тэтул лэгитэтин лэгул". Шахалаадие досодьич, чунжэльэл омось йубэгэтчэ целыйй неделягэ, э, нумэнин лэндуольит йахальэл. Ходо тудэл курчэнгэлэ лэгитэм, тудэгэлэ курчэн таа аай лэгитэм. Тан параагэт курчэн шахалэньэ ньэкенмэниилэпэги чимиэсь.

Эл ингилбэн монобо

Монобо козелньэ кэбэйльэлни омосьэ улэгэ лэйдin мургэсьэ йуобин ланин, таа таат омосьэ йуобиисьэгэ. Эйрэт, эгужут шэгиэль-элни эмисьэ йуобиисьэгэ. Эл эндьэ молбо йахальэлни йуөнидигэ: кэдиэлпэ шаал аал лэгүлэк йиилэшнилэ. Козел монобонин чурудьаа мони: "Нэмдэк аатэл, мэт кфнмэ монобо? Миннэ мит эрись чудаийили. Миткэлэ лэннитэм йононьэл кэдиэпэ". Монобо айии чурун мони: "Шаал будин арпасиили, титтэл миткэлэ эл йахаранит миннэ". Арпайлэни козел монобоньэ шаал будин. Арпуйни, арпуйни, арпайт шаал иисьэгэ йахани. Монобо шаал иисьэгэт пөмэриэльэл, таальэт чилгэгэт унмунэ йиэльэльэл, чилгэ шэлгэйлэм, таат албудэ пөмэрэт лөудуульэл лэбиэгэ. Тиинэ кэдиэпэ лэгүл йиэлэщут модолуопэдэгэ лэбиэгэ пункэгэйльэл, иркэйт өртэйльэл: "Бэ-э-э" монут. Тамунгэт иркэйт кэдиэпэ чумут титтэ лэгүл альбэштэллэ, отуу таптайт эгуйуорэт, шэйрэйльэлни кин ханидэ, йолобудэ эл йуөдэйуон. Монобо эгэдэллэ, нигидэллэ мони козелнин: "Албудэ өнжэйк шаалгэт. Мэткэлэ кэдиэпэ инииная, мэт чуму титтэл шэгэшэй. Мэт таатмиэ монобо уодьэ, пөн эл инийуодьэ. Бэ-э-э!"

Пукиль, ульэгэраа, шөткарии

Йаалуот модольэлни, пукиль, ульэгэраа, шөткарии уот. Лочил чинэдин йубии ланидэ кэбэйльэлни, унундиэ йахальэлни, эл лэй-диини ходо чабалуол могуугэлэ. Шөткарии мони пукильнин: "Таа тэт будиэ модот чабаили". "Эльээ, шөткарии, ульэгэраа читнэй, тудэл унунгэ чизэс абудаагэн, мит тудэ будиэн чабатили". Ульэгэраа унунгэ чизэс абудаай. Шөткэрии тудэ будиэн чабуйаай, айии хондэгэ ульэгэраа шэлгэсь, тандиэт чирэйни. Тамун чэниит пукиль нуолгэт тандиэт шашабадайльэл. Таат йаалуот элэдьуольэлни.

Иркин андъэлбэн

Иркин лудун чиекчиль модольэл эдъут, эндик монтэмэ: "Мэт ньэханин эрчуон эл йуейэ. Монни эрчуон льэй, хондэллэ ансиит тан эрчуон". Таңдиэт кэбэйльэл, чомобото уожаальэлум йуммулланир, хонут иркин шоромок нуммэлэ. "Доробо, киэ! Хангидэ мэ хондэк?" "Дьэ чаачаа, чумут монни, эрчэлэк лэбиэгэ льэл, табудэк ансиимэ". "Атахлуот кэбэчиили. Мэт аай омось модойэ, ньэханин эй йуойэ эрчуон. Хондъиили атахлуот ансиигэ". Дьэ кэбэйни, хонут бойсьэ йуобиин миэстэгэ йахани тобуодьэ шааньэй, ланмунэй чилгэндэ бучун обуодьэ шаал молбо. Таа иркин чадилэлэк нуннилэ, таң чадилэгэн кэбэйни. Хонут, хонут иркин нумэдиэк нуннилэ. Пэн эмидэсь, ньэханидэ хонуол можуу өйльэ. "Дьэ тин нумэнин шөйиили". Шөнни, нилги таа өйльэ, олбодочаалэк, хододэ эрись. Мадаани, модони тит саам. Таат, э, кэллэ медись чичтэ, мэтлорхой, йуруодьэ, иркин андъэньдэ пайтэгэ. "А, мони, мэткэ гоччипэлэк льэнил. Доробочэ". "Эпиэ, доробо. Мит тэткэ амилмалдин уичиили". "Дьэ, омось, йоулэмэ лэктэмэбэн мэткэ льэй!" Титтэ льэй!" Титтэ инлиэни. Таң пайтэгэ укэсь, иркидэ пайиэл лосилэк шэйрэмлэ тудэ лочилгэлэ пиэдэтум. Титтин альпэдин кэлдэллэ, ньэриденъулбэнгэлэ миндэллэ, куддэллэ, оһоххэ шиншайм, таат миндэйллэ лэндэй. Лудун чиекчиль чунжэлэк эйрэшмэлэ модот, ходо гуттэм, ходо льэтум. Таат лосил йуэт модот мони: "Эпиэ, мэт

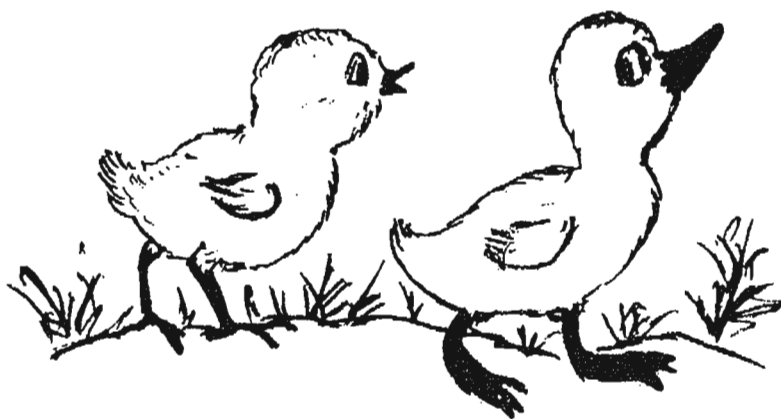
лудун чизкчиль уодьэ". "Нэмдик лэйдиимэ аадин?" "Дьэ, мэт чуму лэйдии аадин, мони, тэт игэйэньдьэк? Тэтул ултэги надонуол, таа эл мэт кэйтэйэк, мэт тэтин андьэ мэт аа". Тудэл пайпэткэ хондэллэ киэсь, атахун игэйэк кэсиимэлэ, иркиэт кэйбэй, иркиллэ инльуой. Дьэ, ултэм кэйбэл игэйэлэ. "Таа таа, эпиз мигидэ йодайк миннэ". Иодась мигидэ, таа игэйэги шашафась. "Уодьэ, мони, кузнец", эдуен эруульэл эпиз. Инльуол игэйэ миндэллэ табудэ эл пусь йодом тан пайпэткэлэгэ омось. "Дьэ, эпиз, йодайк миннэ". Иодась, эл шашабадай. Дьэ тудэл шилэлэк минмэлэ, пугэлэтум, таат тан шилэ миндэллэ, омол андьэдэгэ эгэтэллэ, ньумудьии обушникэ таат пайм тин шилэгэлэ. Пайпэткэ таат йодась, игэйэги таа шашафась, пороккэ таа мадаай. "А, кукул, идьии мэткэт эл кэбэйтэйэк". Дьэ тудэл йуөдэгэ аай эрчуонгэ йахай, чунжэ эйрэшут модой, ходо палаатэм? Овечкэплэк кэлнил, лэндэт эйрэллэ, тамунпэгэлэ нумэгэ шөкчиим. Лудун чизкчиль аай аммали. Угуйэлмэ тудэ овеспэгэлэ укутэчэм. Лудун чизкчиль мабилэк минмэлэ, кинмигидайм, пугэлбэдэллэ пудулунидэ, тамун мородэллэ тан овеспэ титэ побожилэ хони овеспэ йолаат, иркэнуо мэйнуудэ пэйжиим пудулунидэ. Тудэгэлэ аай миндэллэ пэшшэйм, тамун йолаат тудэл эгэдэллэ мони: "Прощай, эрчуон! Тэткэт мэт ниниэ төнбиилуол лондо, идьии ньэлэмэ эл аатэйэк". Тан пайпэткэ мони: "Миэдэк айии, тэт айии мэткэт эл кэбэсьэк!" Тандиэт лудун чизкчиль аай йуобиин чадилэдэгэн кэбэсь. Йуөдэгэ шаалгэ нумэдьиидэк ньатньэл чэроуруо нононьэйбэдэк. Тамун миндин эрдьуорэльэлмэлэ, тан нумэдьиидэ ноногэт миндэгэ таа тоттуульэл. Нэмдик аатэмэ ходо льэтум, ньэходо эллодаатэйэк, йолобудэ йуөчиидэгэ: эрчуон аай тудэланин кэллэ мөдись өрньэдэ: "Тии льэльэлдэк, кукул, мэткэт эл кэбэйтэйэк!" Лудун чизкчиль тудэ чофойаадиэгэлэ миндэллэ чофум тудэ нугэнгэлэ, таат кэбэй бойсьэ. Тудэ омнин модойэгэ йахадэллэ кишшэсьум тудэ нугэнгэлэ, "идьии дэ йуө эрчуон" монут. "Йуөчиик, мэт эл нугэнньэйэ, э, мэт көнмэгэлэ бойсьэ лэгум". Тии титуодьэ чуельдьии чэмиэсь.

ЧУУЛЬДИИ, НЬИЭЖИИЛПЭ

(Сказки, рассказы)

В. Сутеев

Цыпленок таат ужиинодо (Цыпленок и утенок)

Йаайинэгэт, укэйльэл ужииннодаадия.

Мэт укэсьэ! - мони тудэл.

Мэт аай мони: - курица уө.

Мэт мэ эйрэисьэ, - мони ужииннодо уө.

Мэт аай, - мони курица уө.

Мэт ингэрэк ингэртэмэ - мони уожиннодо уө.

Мэт аай, - мони курица уө.

Мэт кэлидьэлэк нуммэ - мони уожиннодо уө.

Мэт аай, - мони курица уө.

Мэт добулэк минмэ - мони уожиннодо.

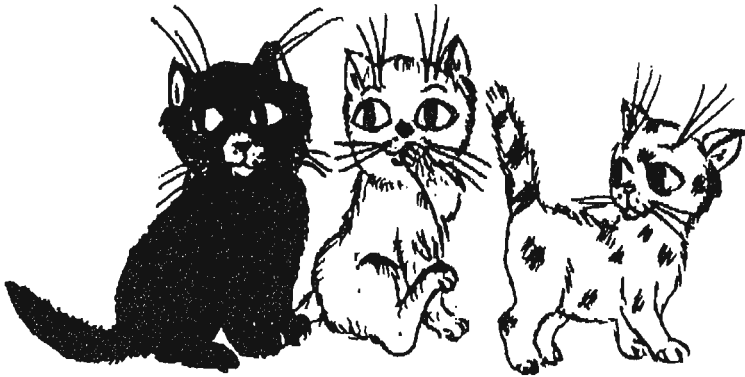
Мэт аай, - мони курица уө.

Мэт йардыдин эрдийэ, - мони уожиннодо уө.

Мэт аай, мони курица уө.

Мэт йардийэ, - мони уожиннодо уө.

Йаан кошкэ уө
(Три котенка)

Йаан кошкэ уө - эмбэй, шөйбэй, пойнэй - шельбулэк йуөчинилэ, таат түдэ йалаат ханинаа. Шельбул йулупульньэй банка молфин шөги. Кошкэ уөрпэ түдэ йалаат, шельбул шэйрэч. Банкагэт укэйни йаан пойнэй кошкэ уөк. Йаан пойнэй кошкэ уө алдулэк пүдэ йөчинилэ, табудэк ханинаанилэ. Алдулэ чирчэгэсь чуөлэ самовар труба молфодин. Кошкэ уөрпэ түдэ йалаат. Алдулэ чирчэгэт шэйрэч, труба молфот йаан эмбэй кошкэ уөк укэйнил. Йаан эмбэй кошкэ уөрпэ ньорольгэ йуөна анилэ, тамуннин чирчэгэйни! Анил йэрэсь, уожи молгот йаан кошкэ уөк оѳунбэллэ эгэдэйнил. Йаан оѳунбэй кошкэ уө нумэнин хонни. Чүгэ хонут пугэлбэнэги кйэлэй, таат тудеа ходимиэги таат гүдэни: эмбэй, шөйбэй таат пойнэй.

Л. Толстой

Филкэ
(Филиппок)

Филкэ монут ньууньэй куөйпэ уөдиэк льэльэлул. Иркийдэ уөрэптэ школанин кисьэдьин кэбэйни. Филкэ-диз түдэ моѳо миндэллэ аай хондин льэлэл. Эмэйги молльэл тудин: "Хавилэ тат Филкэ гүдэлэк?" "Школанин". "Тэт айии йукуодьэк, эл холлэк," - эмэйги нумэ-гэ поньяашльэлум түдэгэлэ. Уөрпэ школанин кэбэйни. Эсиэги угуйэлмэ уйниин кэбэсьуодэк йуобииланин, эмэйги аай уйнин кэбэсь. Филкэдэ түдэ эпиэнэ поньу-

ольэлни нумэгэ. Филкэдиэнин элдэлкиэльэл түдэдьиэ нумэгэ лэги, эпиэги йунжуульэл, э, түдэл моболэк инчиилаальэлмэлэ. Түдэ мобогэлэ эл нуулэл, эчиэн мобок мильльэлмэлэ, таат школанин кэбэйльэл. Школэ село йафилгэ, хойл нумэ архаа льэльэл, Филкэдиэ түдэ нумэ архаа льэл, нумэлэгэн хондэгэ, тоукэпул түдэгэлэ эл ушэни, түдэгэлэ лэйдиинаа. Түдэл йиэн омниин нумэлэгэ йахай, таа хондэгэ тоукэпул түдэгэлэ таат ойилаһаа, Жучка тамун йалаат чомуодьэ тоукэк Волчок монут түдэгэлэ ханиинаа. Филкэдиэ титтэгэт шэйресь, тоукэпул түдэ йалаат ойдьэдэ, Филкэдиэ өрньэй, таат титтэгэт шубэжиэй, таат ньобой. Иркин шормоткэ укэсь нумэгэт, тоукэплэ шэгэшэйм, таат мони: "Тэт ханиигидэ тэт иисьэ мэ шубэжэк?" Филкэдэ ньэлэмэлэ эл мон, түдэ мабил албэгэлэ пойайдэллэ шубэжиэй эл пуусь. Шубэжэт школагэ йахай. Крылэшкэ нилги өйлэ, э, школэ молбо мэдись уөрптэ ажуупэги. Филкэдиэ пөдэк иниилиэмэлэ: "Ходо учитель мэткэ укэтэйтэм монут?" Өнмэлэк эйрэшйэмэлэ, нэмдик аатэмэ сахат. Йолобудэ кэбэйлугунэ - тоукэпул мэткэлэ лэнһитэ, школанин шөктин - учитэлэк иниимэлэ. Школэ архаан иркин пайк ведроньэт хонул, таат мони: "Чумут кичйэни, тэт ньэбон тии обок". Филкэдиэ школанин тамунтэ шөнни. Сенэгэ түдэ мобо лөүдэмлэ таат шэсьпэлэк йободаймэлэ. Школа уөрпэлэ уддуой. Чумут титтэлэ өрньэриинилэ, таа учитель кэйлэй йанарайньэт өрдоптэгэ эгужул.

"Тэт ходо гүдэк" - өртэсь тудин Филкэдиэнин түдэл. Филкэдиэ түдэ мобо мойт ньэлэмэдиэлэ эл мон. "Тэт кин уөдьэк:" Филкэдиэ, эл монобот. "Ду тэт эл ажууньэйэк:" Филкэдиэ таат инлэй, ажууги эл укчи. "Тайниги нумэнин хон эл анньульнидэ". Филкэдиэ мэт молльэл шаарэ дьэ, тунмулги инлуодэгэт киэльэлул. Түдэл йодэйльэл учителланин таат ибэлиэльэл. Тамунгэ учитэлнин Филкэдиэ йойлукэльэл. Учитель түдэгэлэ йодобот ниидьиильэлум, таат йойлочльэлум уөрэптэгэт, кинтэк тин уо? "Эдуөн Филкэдиэ, Костюшка эмдьэги, түдэл тутат школанин эрдыйбэдэк, эмейги түдэгэлэ эл йанну, түдэл аһии школанин киэсь". "Дьэ мадаак лапкэгэ тэт чаачаа архаа, мэт тэт эмэйгэт нйэнудьэтэйэ, монтойэ тэткэлэ школанин йаннугэн". Учитель тудин буквэплэк кишшэчмэлэ, Филкэдиэ буквэплэ чуму лэйдиим, чаайундэгэлэ чуннульэлум. "Дьэ-идьи тэт ньуу тин буквэплэ эгэтэсь". Филкэдиэ мони: "Хве-и-хви, лэ-и-ли, пе-ок-пок". Чумут чэниэһаа. "Дьэ, омосьэк, - мони учитэль. - Кин тэткэ кисьюоги чундин?" Филкэдэ мони эл иниисьюон: "Костйушкэ мэт инлиисьэ, мэт чуму лэйтэй. Мэт эл йольэй ходимийэ шоромо уодьэ!" Учитель нуөлиэй и мони: "Тэт айии элмэт полилэк, дьэ кисьэлэк". Таһ параагэт Филкэдьиэ школанин эгужэй. Чэмиэсь.

Амундиэ (Косточка)

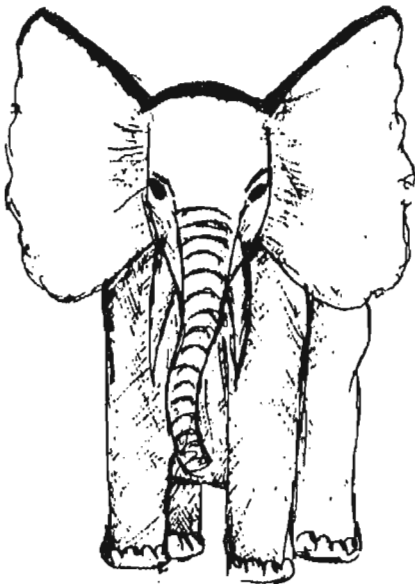
Эмэй сливэлэк магазингэт минмэлэ, таат тудэ өрпэнин обед йалаат тадиит мөнүт тарелкэгэ пөниим. Ваня ньэханин эллэммэлэ бэдэк, чүөтэ йонлэ мэдиинүдэ эйрэй. Тудэл тан сливэпулнин холуйнуй. Лэктин наба эрдильэл. Нилги өйльэдэлмэ, тудэл иркиэл миндэллэ лэгум. Обэд киэйэ эмэйпэги чунум, иркиэт эл йахуйльэл, эсиэпэдин мони. Обэдтэдэйт модот, эсиэ-

пэги мони: "Уөрпэ нилги, эл лэй иркин сливэгэлэ?" Чумут монни: "Эл лэйэ". Ваня кэйлэдэйдэллэ аай мони: "Мэт эл лэйэ". Табунгэ эсиэпэги мони: "Кин лэгум тамун табантит эрись, тамун айии эрчуон чомоботэ эл уо. Эрчуонги тамун льэй, эдын сливэпул молбо амунэк льэл, кин эл лэйдии тамунгэлэ лэктэйлэ, таат амладайтэм тан амунгэлэ, тан шоромо амдаанульэл угуйэштэгэ. Мэт табудэк иниимэ". Ваня модот подьйольэй, таасилэ мони: "Эллэ, мэт амундиэ окногэн пэшшей".

Тии чумут нуөлэги, тан Ваня ибэлиэй. Чэмиэсь.

Л. Толстой

Слон

Иркин индэйскэ слонньэльэл. Тан слонгэлэ эрись лэгитэнульэлум пөгильги, табун будэн уньэсинульэлум чомобото. Иркидьэ слон йобумуллэ нөйлэ эгэрэм тудэ пөгильгэлэ, индиэйс амдэй. Тамунгэ индиэйс тэрикэги ибэльэдэ, тудэ уөрпэ кэсиидэллэ, слон нойил аал пэшшэйм мондэллэ: "Слон! Тэт эсиэпэги куддэмик, кудусик туөмпэ аай". Слон уөрпэплэ йуөдэллэ, чанмуол тангэлэ хобота миндэллэ, тудэ будиэ моттом. Тамун йолаат тан слон тан уөдэ ажуу мэдиинульэлмэлэ, таат уйнуй тудин эрэ. Пиэгэ анбай эрэмэннуллэлэ. Чэмиэсь.

Ханьил (Орел)

Иркин ханил нумэгэ аальэлмэлэ чүгэ архаа чобул йабулгэ уөрпэпки льэльэлни. Иркидэ тан шаал архаа шоромплэк уйлэлнил таа уйнидэгэ ханитэгэ анил мойт мэриэльэл. Тамунгэлэ шэйлэ айнаальэлна уөрнэлигэ тамунгэ тудаа анилгэлэ пошэйм. Шоромупул анидэйлэ миндэллэ кэбэйни. Ханитэгэ тудэ уөрпэгэ. Хондолло модаай уөрпэпки нижаани лэгул ангиит, ханидэгэ жилбэллэ модаай: "Уөрлэ нижэлгэт аай мэриэсь, чобулланин мэриэсь. Таат анил мойт киэсь, кэлдэллэ тудэ уөрпэгэ лэгитэк анил шашахатэ. Ханидуөрпэ титтэ ана йонниит титтэ эмэйлэнин ньяасьэтки.

И. Шапошников

Мэт кэйуол коньки (Мои первые коньки)

Пуркииштэ ньэмалбулгэ мэт эмэйлиэ мэтин конькик подароккуон кэймэлэ, мэт тан подьэрхэгэ конькидэллэ йархасьэнин мельницаланин кэбэсьэ. Мэт конькипэ ултэсь таат пөмдзийэ. Мэдиилугэ мэт йолаат куөйпэ-уөрэптиэ өрнөөллэ мэдэйни: "Йаклудэ эл холлэл! Арпаак!" Дьэ тат йарха шанабай, мэт эл мэт лэйтэсьэ ходо уожиигэ, имилгэн китнэт эсиэ. Өрнөйэ уөрэптиэ аай өрнөэни. Мит өрнөөлнин мельникэк шубэжэт кэлул, мэткэлэ уожиигэт асиим. Мэт чомобото чидьэтчэ, иись больницэгэ ходойэ. Мэткэт конькипэлэ ононаа, тан чидьэгэ конькилэ эл пөмдуйэ.

Мэткэлэ ходо корытэгэ щукадиэ тоттобором
(Как меня щука в корыте поймала)

Мэт чаачаа чомуодьэ щукадиэк иидэмлэ, таат чуланнин отчого пениидэллэ хонтом. Мэт таннигэ йэлукун ньэмалфильньэ. Мэт чуланнин шөйэ, таат отчо молфин мэт нугэн шиншайдэллэ, щукадиэк ансиит ужиик бородиимэ. Щукадиэ йуоги нуктэллэ табудэк нидьилэмэ. Щукадиэ эл мэт чудэдэллэ ходоулэл. Дьэ таат, мэт мэдиилугэ, мэт шашхулгэлэ щукадиэ тоттобором тодиилэ, мэт таат өрньиэйэ мэт нугэн абудудэ. Ой, щукадиэ мэткэлэ мойм! Мэт өрньэлнин мэт эмэй кэлдэллэ щукадиэгэт мэткэлэ лондом.

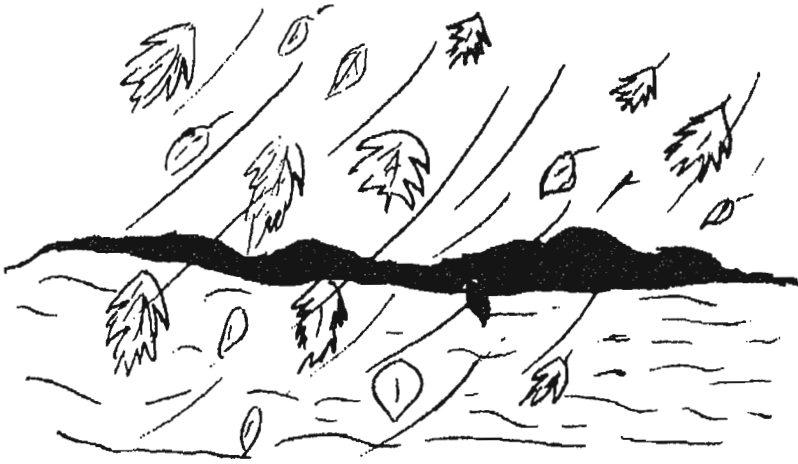
И. Шапошников

Коза

Мит коза подьэрхобо 4 крушкэ
ибишиик кэйнумлэ.
Козагэ чэнчэ порхой унмутньэй.
Подьэрхо айии улэгэлэк пугэсьэ
уожиик тадиинул козанин.
Мит набаа анурэй мит коза.
Козликньэ иркин сарайгэ
мит эмбэй овца эдьул.

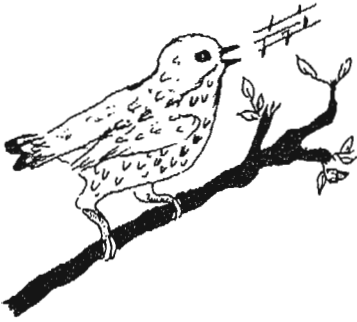

Пөөн подьэрходэ шөрилэ
(Дневник природы)

Собони угуйэлмэ шажилнэйбэдэк. Шаан полжичэ шахалэдайльэ-
лни. Шаан полжигэ лөмдьэй. Угурчэраапэ чүө эл полжичэчуон обуони.
Ньэгиэжэлмэ мэрэт муддэйни, пугэчэ лэбиэланин, иркин йоубурчэ
курчэнлэ.

СТИХИ

В. Жуковский

Пиччиидиэ (Птичка)

Пиччиидиэ мэриэнуй,
пиччиидиэ йуодой,
пиччиидиэ йахтэй;
пиччиидиэ мэрэйбэдэк,
пиччиидиэ йуодойбэдэк,
пиччиидиэ чуе өйлэ!
Хадунгэ льэк, пиччиидиэ?
Хадунгэ тэт йахтаанулбэн?
Иуукэ лэбиэгэ
абутэ аанумэ тэт;
таа тэт йахтаалнуйэк
тэт йахтэл.

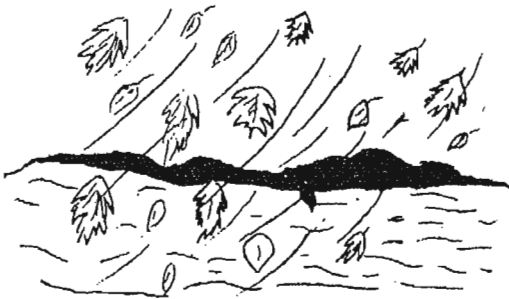
А. Толстой

Лэбиэн йончэптэ (Колокольчики)

Мэт йомчэптэ
Чэбиль лэбиэн шерилэптиэ.
Таат мэтул йуөмэт
Эмбэдэ - зьэльеэнонуодьэ?
Нэмэгин таат йалбидэмэт
Май чэнчэ подьорхогэ
Эл кеудьуодьэ улэгэгэ
Йо йархужиэшут?
Йахадаасьэ хонтом мэткэлэ
Йоннуой чэбильгэн;

Титул эгуйурэт,
 Пайдудэ хохчинэ
 Мэт йомчиптэ
 Чэбиль лэбиэн шөрилэптиэ!
 Мэтин эл йобумунилэк
 Эмбэдэ - зьэльэнонуодьэ!
 Мэт айаалэ этэл эгэрэйэ,
 Тит алин мэт мууддэчэ,
 Уздэлэ эл мойчэ
 Йахадаасьэ пөгүл!
 Мэт, мэрэйэ, мэрэйэ йоботиититэ,
 Молин лэбиэ шолохок обуол:
 Йахадаасьэ - аранча мэткэлэ хонтэм, -
 Ханидэ? Эл лэйдийэй!

А. Толстой

- Ньяадэ
 (Осень)

Ньяадэ! Лөмдьэй чумут
 Нужунуол мит сад,
 Шахалэсьул полжисьэ
 Илэйэ миидэ мэрэни.
 Йуусэ тии таа шэрэлэчнунни
 Таа лэбиэн будиэн
 Кэйлэчнул лэбэйдin абудьэпул
 Кэйльуйнул рябинэгэ.

С. Маршак

Питчиидэ
 (Ласточка)

Улэгэраа зельононуомуй
 Йолоодьэ подьобой
 Питчиидэ пуөрэнэ
 Мит сенэнин митин мэриэй.

Тудэньэ йол одьэ илунуй
Пуорэ тудэньэ аай...
Аньньасик кэлдэллэ
Митин иилугэльэл чугуон.
Тэтин зернолок кэйтэмэ
Тэт йахтэ йахтэк
Нэмдик йукэт лэбиэгэт
Тэт кэсиимэ.

А. Барто

* * *

Полгэ лөйудэнаа мээмээчэнэ
Шашхулдьэйлэ шашахаальэлнаа
Мэт түдэл эл пошшэйтэйэ
Тамунгэт түдэл мэтин омось.

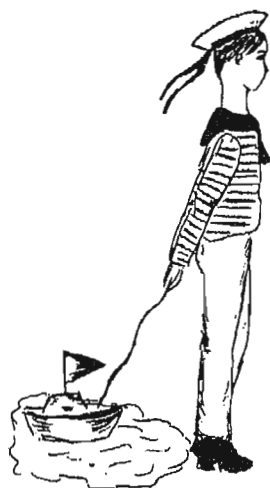

Хоробончиэдиэ хонут йэжуннуй
Хонут түдэл йуусьэнуй.
О, доска чэмуйиэй
Саасэт мэт лөудуутэйэ.

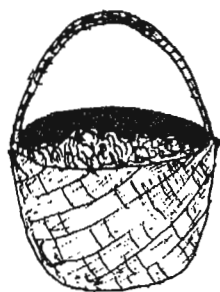
Мит Танядиэ өрлэ-ибилэй
Мячик унунгэ лөудэллэ
Чурун Танечка эл ибильэлэк
Эл чирэйт унунэ мячик.

Чолбоаадиэгэлэ хозьякаги пэшшэйльэлум
Тибо аал пеньуольэл тудэл
Скамейкагэт эл эгиэльэл
Абунбаальэл тудэл тибогэт.

Матрос мобо
Эгэйэ нугэнгэ
Мэт кораблик аадэ
Чугуодьэ унунгэн.
Мэт йолаат
Алдулэпул чирчэгэни
Мондо мэтин
Митул мотток капитан.

Мэткэ модой козльонок - ирдьэ
Мэт тудэл логитиэну нойдиит
Угуйэлмэ ажоон зельононуодэ садкин
Мэт козльонок - ирдьэ хонтот.

Т. Волгина

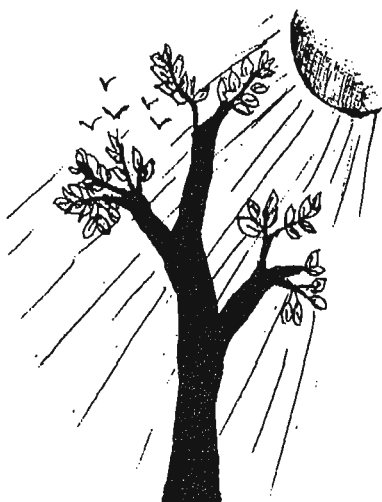
Малинэнин йообии лани хонтойли
(По малину в лес пойдем)

Малинэнин йообии лани хонтиили,
Лондэлнин кудэлэйтэйли, кудэлэйтэйли, кудэлэйтэйли.
Йэлоодьэ нумэ пудэмэ, йообии лани чадилэгэн,
Чонул тэт мэт лэбэйдии, лэбэйдии малинэ.
Тэт малинэ эл анин, эл анин, эл анин,
Шахалэшкэн чоболнин, чоболнин, чоболнин.
Йэлоодьэ нумэ пудэмэ, йообии лани чадилэгэн,
Чонул тэт мэт лэбэйдии, лэбэйдии малинэ.
Ходо малинэ шахалэштэй, шахалэштэй, шахалэштэй,
Лэгул мит шойтэй, мит шойтэй, мит шойтэй.

Йэлоодьэ нумэ пудэмэ, йообии лани чадилэгэн,
Чонул тэт мэт лэбэйдии, лэбэйдии малинэ.
Лэгул мит шойтэй, мит шойтэй, мит шойтэй,
Чуму мит көнэпэ нээтэй, мит нээтэй, мит нээтэй.
Йэлоодьэ нумэ пудэмэ, йообии лани чадилэгэн,
Чонул тэт мэт лэбэйдии, лэбэйдии малинэ.

А. Софронов

Шондылэ кэлул
(Наступление весны)

Чиэдэ йононьэйбэн уодьуодэк.
Илэйэ инлиисьюодэк.
Чиэдэ пиэдэйбэн титимиедьуодэк.
Йэлюодьэ эмэсьэ йэдэсь,
Пэн пугэлбэдэй.
Аннахэ
Пукэлэ эл альаа ходосий,
Пугасьэ илэйэлэ тудэгэлэ
Бородиим, бородиим.
Йэлюодьэ игийэлэ
Йочиим, йочиим.
Тибо уожиилэ пуйжэnum.
Унун йархагэлэ хонжэnum,
Шугадэсь унунгэ,
Кэбэсь хониньэт.
Пукэлэ альаай,
Йархалэ хонжэnum.
Унунгэ йарха кэбэйльиэй,
Шөйлйуургуупэгэн
Уожиилэ ултэдэйм.
Унун шөйлй йургуупэгэлэ
Уожиилэ ултэдэйм.
Иодуупэн тудэл ойдэсь,
Улэгэн миэстэплэ чуму ойтадайм.
Андаунундэгэн
Ойчэ ойлэк чонтомлэ.
Нигийуодьэ йархан кирчикэк,
Чумут лолбодэ таат нижаадэ,

Подьоходэ подьонды.
 Унун чурудаа
 Подьольуодэ эмбумунэй.
 Чохочоптэгэ дьэльюононуой
 Шаал чумут пожисьльэлни,
 Чумут кэпэжэлиэльэл.
 Бучун пиччиипэк
 Мэрэт кэлнил,
 Лэбиэгэт кужуулэнин
 Титтэ йахтэ йахтаарилаанилэ.
 Өнмэгэ
 Мит чиэчэллэ
 Подьолэй.
 Тинидэ танидэ муddэйни
 Мит эмбэй чунжэ.
 Таат мит йахан эйлуол лэбиэгэ
 Мит йонжуол ниниэгэлэ мэжжэськэ
 Пуорэ киэсь.

Б. Хабырыыс

* * *

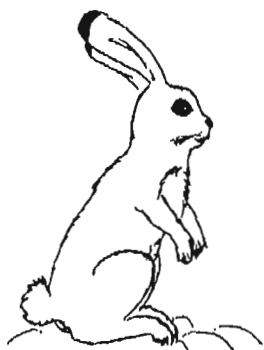
Пудэ чэлкиэй,
 Эмиль чиэсь.
 Помнэйэ киндэ
 Пойнинум шаалгэлэ.
 Чурудьбаа, чурудьбаа
 Чиэсьэ понхолэ альбэшнум
 Киндээгэ миннэ
 Пукэльэ, йарха льэльэлтэй.

М. Тимофеев

* * *

Эмбэйэ унумэндэ чолборо,
 Эмбэйэ аңдэндэ чолборо,
 Пойнэйэ пукэльэ титимиэ
 Пугэсьэ магиньэй чолборо.

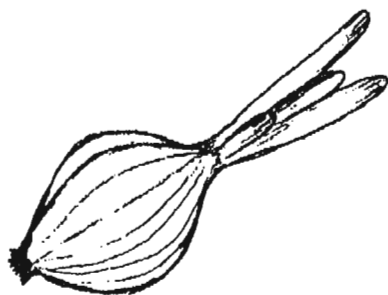
ЛУЧИИН ОМНИИ ЧУНЖЭ - ЭЙРЭШКИ (Загадки)

1. Туркин кунэль мабилэк.
Чумут эл мулдэгэйэнни.

2. Чэрэйруо ситэлэк

Эмбэй нумэпэдэлэ хоттой анлисин;
Хамун эмбэй нумэпэдиэк,
Таатмиэ пойнэй эндьйонпэдиэк.

3. Модой пулундиэ,
Мабилпэ мориэт.
Кин алхаар мугэтэм,
Табун андья уожииги альбаанул.

4. Ньэ подьорхошэксиль, ньэ шэсьпэ аниль,
Улдуой нумэ "шормолэ".

5. Тудэ саам кэйлэньэй, сахарньэй,
Мабилги зеленонуой, бархатньэй.

6. Кэйлэй мархиль.
Модой эмисьэгэ,
Майлаги пудэ.

7. Чиэдьэмэ пугэмэ
Иркинь лэк.

8. Йукуом пойнаачи
Йуобиигэн прыг - прыг!
Поколэгэн
Тык - тык!

9. Скатерть подьольбой
Лэбиэлэ чуму кэнбэлэшум.

10. Пуорэмэ айаарэтнум,
Пугэмэ гйэлбэтнум,
Ньяадэмэ лэгитэнум,
Чиэдьэмэ пугэлэдьэйнум.

11. Кин тудэ нумэгэлэ
Тудэбудие эйрэшнум?

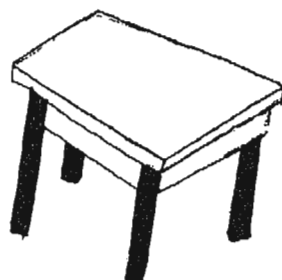
12. Антон обуой
Иркин нөйлэ:
Пудэгэлэ анчина,
Пудэл эл эдэйну.

13. Обуой чоѳосьо будиэ
Кэйлэй рубаханьэт Егоркэ
Кинтэк хонайл
Чумут ньяасьэлэ уйиина.

14. Йэлукин нэмдъйэ
Иркин крышагэ аал огуони.

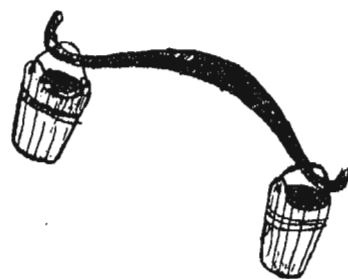
15. Мэт аадээт эгужуй,
Мидэдьэлэк кэсиимэлэ.

16. Ньянмэ куст эл, о, полжисьэни,
Эл рубахалэк, э идозэй.
Шерөмө, эл, о, пундуннум.

17. Эл аньнаану,
Эл йахтаану,
Кин пугильдын кэлут -
Тудэл мэтнум кэйэн.

18. Атаѳун нэмдъэйэ
Унунгнин йардыдин хонни.

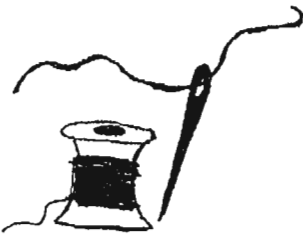
19. Эпиз нумэгэ будиэн
Хлэб чобук орпуол.
Тоукэ ойиим,
Миндэйлэ лорхайм.

20. Полэгэ ньэ эмдвийэплэк обуонил
Платчэптэ пойнэни
Мобоноги дьэльноноуой.

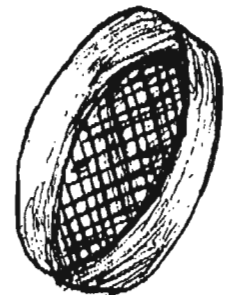
21. Эмбэй, эл парнаалэк,
Унмуни, эл хоробон өнчиэк,
Ходуой - лулчий,
Модаатэй - лэбиэлэк инэртэнумлэ.

22. Полэгэ нумэлэк укэйл
Улдуой зернолэ нумэ.
Чэройруо стьэнаньэй
Подьэрхо шэкчэ тобуой
Нумэ эйрэй эйрэллэ
Чэройруо столбэгэ.

23. Йукуодьэ - питчиидиэк:
Йонжэги сталэк,
Лохидэ нитэк.

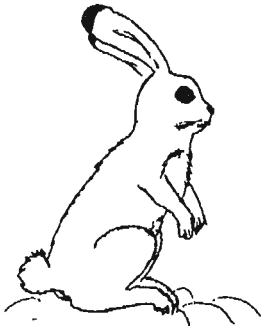
24. Иллэ шойбок,
Чумут йургулэк.

25. Эл нугэнчуон, эл нумудьичуон
Нумэ уйуой.

26. Атабун атилэк,
Атабун кибэсэк,
Өрдьэдэгэ тукнэлэк.

27. Чиздьэмэ пойнэй, пугэмэ шөйбэй.

28. Пойнэй, ньикаинд эл сахар?

Чунжэ - эйрэшки лэйдиил (Отгадки)

1. капуста	15. еж
2. подсолнечник	16. книга
3. лук	17. собака
4. огурец	18. ведро
5. арбуз	19. месяц
6. морковь	20. березы
7. ель	21. жук
8. заяц	22. колос
9. снег	23. иголки с ниткой
10. дерево	24. решето
11. улитка	25. гнездо
12. гриб	26. ножницы
13. земляника	27. заяц
14. стол	28. снег

СОДЕРЖАНИЕ

Өнмэгэ лыйик (Заповеди).....	3
Чуульдии лучипэ (Русские сказки).....	4
Куручка - ряба	4
Колобок*	5
Теремок*	8
Репка	10
Гуси - лебеди*	11
Рукавичка	14
Три медведя.....	16
Маша и медведь	18
Два жадных медвежонка	21
Лисичка - сестричка и серый волк	22
Лиса и рак	24
Лиса и журавль	25
Храбрый баран	26
Пузырь, соломинка и лапоть	27
Лихо одноглазое	28
Чуульдии, ныйэжиилпэ (Сказки, рассказы)	30
В. Сутеев. Цыпленок и утенок	30
В. Сутеев. Три котенка	31
Л. Толстой. Филиппок	31
Л. Толстой. Косточка	33
Л. Толстой. Слон	33
Л. Толстой. Орел	34
И. Шапошников. Мои первые коньки	34
И. Шапошников. Как меня щука в корыте поймала	35
И. Шапошников. Коза	35
И. Шапошников. Дневник природы	36
Стихи.....	37
В. Жуковский. Птичка**	37
А. Толстой. Колокольчики	37
А. Толстой. Осень	38
С. Маршак. Ласточка	38
А. Барто. Стихи	39
Т. Волгина. По малину в лес пойдем***	40
А. Софронов. Наступление весны	41
Б. Хабырыс. "На дворе холодно..." **	42
М. Тимофеев. "Черноухий заяц..." **	42
Загадки	43

ЧОЛБОРААДИЭПЭ

Книга для чтения на языке лесных юкагиров

Ответственный редактор
Людмила Николаевна ЖУКОВА

Перевел на юкагирский язык *В.Г. Шалугин*

Онмэгэ лыйик (Заповеди) записал *В.К. Спиридонов*

Тексты, обозначенные * перевела *В.Б. Буданова*

Тексты, обозначенные ** перевели учащиеся Нелемнинской
ср. школы им. Тэки Одулока Верхнеколымского улуса РС(Я).

Текст, обозначенный *** перевел *И.П. Долганов*

Редактор М. Н. Караканова

Техн. редактор И.В. Гоголев

Подписано в печать 7.07.99. Формат 60x84/8. Бумага тип. № 2.
Печать офсетная. Печ. л. 6,0. Уч.-изд. л. 7,5. Тираж 300 экз. Заказ **119**.

Издательство ЯГУ. 677891, г. Якутск, ул. Белинского, 58.